

J. R. R. TOLKIEN
MAAMIES JA
LOHIKÄÄRME

WSOY

TOIMITTANEET CHRISTINA SCULL & WAYNE G. HAMMOND
KUVITTANUT PAULINE BAYNES

J. R. R. TOLKIEN

Suomennetut teokset:

HOBITTI ELI SINNE JA TAKAISIN
TARU SORMUSTEN HERRASTA I–III:

I SORMUKSEN RITARIT

II KAKSI TORNIA

III KUNINKAAN PALUU

TOM BOMBADILIN SEIKKAILUT

SILMARILLION

KESKENERÄISTEN TARUJEN KIRJA

HÜRININ LASTEN TARINA

GONDOLININ TUHO

KULLERVON TARINA

BILBON VIIMEINEN LAULU

MAAMIES JA LOHIKÄÄRME

SEPPÄ JA SATUMAA

HERRA BLISS

ROVERANDOM

PUU JA LEHTI

KIRJEITÄ JOULUPUKILTA

KIRJEET

SATUJEN VALTAKUNTA

J. R. R. Tolkien
**MAAMIES JA
LOHIKÄÄRME**

**Aegidii Ahenobarbi Julii Agricole de Hammo
Domini de Domito
Aule Draconarie Comitis
Regni Minimi Regis et Basilici
mira facinora et mirabilis exortus**

eli rahvaan kielellä

*Maamies Gilesin, Tamen herran,
Worminghallin kreivin ja
Pienen valtakunnan kuninkaan
valtaannousu ja ihmeelliset seikkailut*

Kuvittanut

PAULINE BAYNES

Toimittaneet

CHRISTINA SCULL ja
WAYNE G. HAMMOND

Suomentaneet

PANU PEKKANEN ja
JAAKKO KANKAANPÄÄ

Werner Söderström Osakeyhtiö
Helsinki

Englanninkielinen alkuteos
FARMER GILES OF HAM

First published by George Allen & Unwin 1949
Originally published in the English language by
HarperCollins Publishers Ltd. under the title
Farmer Giles of Ham
©The J R R Tolkien Estate Limited, 1949, 1999, 2014
J R R Tolkien asserts the moral right to be
acknowledged as the author of this work.
Illustrations copyright © HarperCollins Publishers 1949
Illustrations from *Poems and Stories* copyright © The
Williams College Oxford Programme 1980
Map copyright © The Williams College Oxford Programme 1999
Introduction and notes copyright © HarperCollins Publishers 1999

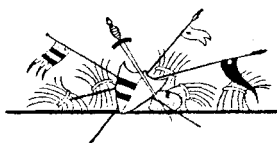

® and “Tolkien”® are registered trade marks of
the J.R.R. Tolkien Estate Limited

Teoksen *Maamies ja lohikäärme* ensimmäinen
painos ilmestynyt suomeksi 1978.
Laajennettu suomenkielinen laitos © suomentajat ja WSOY 2020
Werner Söderström Osakeyhtiö

Sitaatit J. R. R. Tolkienin *Kirjeistä* Tero Valkosen suomennoksesta
Sitaatit *Hobitista* ja *Roverandomista* Kersti Juvan suomennoksista
Sitaatit *Tarusta Sormusten herrasta* Kersti Juvan
ja Eila Pennasen suomennoksesta
Sitaatti Tolkienin runosta ”Aarre” Alice Martinin
suomennoksesta kirjassa *Tom Bombadilin seikkailut*
Sitaatti Geoffrey Chaucerin *Canterburyn tarinoista*
Toivo Lyyän suomennoksesta
Molemmat runokäännökset s. 191 suomentaneet
Sirkka-Liisa Sjöblom ja Riina Vuokko
Alkusanat ja *Maamiehen ja lohikäärmeen* suomentanut
Panu Pekkanen (tarkistettu suomennos)
Ensimmäisen (käsin kirjoitetun) version suomentanut Jaakko
Kankaanpää Panu Pekkasen suomennoksen pohjalta
Johdannon, Jatko-osan, Huomautuksen kuvituksesta ja
Viitteet suomentanut Jaakko Kankaanpää
Toimitus kiittää Pekka Tuomistoa asiantuntija-avusta

ISBN 978-951-0-44890-8
Painettu EU:ssa

SISÄLLYS

Johdanto ~ 7

Huomautus kuvituksesta ~ 29

Alkusanat ~ 33

Maamies ja lohikäärme ~ 37

Ensimmäinen (käsin kirjoitettu) versio ~ 143

Jatko-osa ~ 184

Viitteet ~ 190

C. H. Wilkinson

JOHDANTO

MAAMIES JA LOHIKÄÄRME oli *Roverandomin* tapaan tarina, jonka J. R. R. Tolkien keksi viihdyttääkseen lapsiaan, ja se sai alkunsa suullisena kertomuksena. Paperille pantuna se kasvoi pituutta ja sai lisää yksityiskohtia parinkymmenen vuoden mittaan, kun sen teksti kehittyi käsin kirjoitetusta versiosta neljän konekirjoitusversion ja kustantamon oikovedoksen kautta vuonna 1949 julkaistuun muotoonsa. Suurinta osaa näistä papereista säilytetään Marquetten yliopiston erikoiskokoelmien ja yliopiston arkistojen osastolla Milwaukeeen kaupungissa Wisconsinissa.

Tolkienin vanhin poika John muistaa isänsä kertoneen *Maamiehen ja lohikäärmeen* tarinan ensimmäisen kerran, kun perhe joutui eväsretkellä myrskyn yllättämäksi ja päätyi pitämään sadetta sillan alle. Tapahtuman ajasta tai paikasta on mahdotonta sanoa mitään

varmaa. Luultavinta kuitenkin on, että tämä Oxfordin ympäristöstä innoituksensa saanut kertomus syntyi sen jälkeen, kun Tolkienin perhe oli muuttanut Leedsistä Oxfordiin vuoden 1926 alkupuolella, ja sen ensimmäisen version tyyli ja äänenpainot muistuttavat pikemminkin *Roverandomin* varhaisinta versiota, jonka Tolkien kirjoitti muistiin luultavasti vuoden 1927 lopulla, eivät niinkään *Hobittia*, joka oli suhteellisen kypsä kaunokirjallinen teos jo vuoden 1930 tienoilta säilyneissä ensimmäisissä teksteissään.

Maamiehen ja lohikäärmeen varhaisin versio, joka on kirjoitettu käsin kahdellekymmenellekuudelle sivulle, on paljon lyhyempi ja yksinkertaisempi kuin vuonna 1949 julkaistu kirja. Siinä kertojana on ”Isä”, joka keskeyttää tapahtumat kuulijoille suunnatuilla kysymyksillä kertomuksensa alku- ja loppuvaiheissa. Hän myös asettaa tarinan kuulijoiden elämänpiiriin: ”jos hän [jättiläinen] olisi tallonut *meidän* puutarhaamme”, ”jos hän olisi törmännyt *meidän* taloomme”. Tekstissä on jonkin verran sanaleikkejä, mutta siitä puuttuvat useimmat filologiset pilat ja oppineet viittaukset, jotka tekevät vuoden 1949 versiosta erityisen huomattavan. Niihin kuuluvat muun muassa latina, molemmat Gilesin kuninkaalta saamat kirjeet ja suurin

osa nimistöstä. Ainoat ensimmäisessä käsikirjoituksessa annetut nimet ovat *Giles*, *Ham*, *Pyrstönpurija* ja *Worminghall*. Lohikäärmeellä, Gilesin koiralla ja kuninkaalla ei ole nimeä. Henkilöistä Giles, kuningas ja lohikäärme ovat pitkälle kehittyneitä, mutta eivät vielä yhtä täydellisiä kuin myöhemmissä versioissa. Koira ja seppä ovat yhä alkutekijöissään, ja mylläriin viitataan vain ohimennen. Myöskään Gilesin vaimosta ei ole mainintaa. Matka takaisin kylään lohikäärmeen aarten kanssa ei juuri saa osakseen huomiota: Giles ei pohdi, miten estäisi lohikäärmettä karkaamasta yöllä, eikä ”rotevia nuorukaisia” ole. Tarinalle ei anneta historiallista taustaa, vaikka se näyttäisikin sijoittuvan keskiajalle. Myös paikka on epämääräinen – ”jättiläinen asui kaukana täältä ja kaukana kaikista paikoista, joissa asui ihmisiä” – kunnes ”Isä” lopussa selittää, että Giles otti sukunimekseen *Worming* ja rakennutti hienon palatsin *Hamiin*, minkä jälkeen kylän nimeksi tuli *Worminghall* ja se löytyy yhä kartalta (muutaman kilometrin päästä *Oxfordista*). Tarinan loppuksi ”Isä” kertoo, että seikkailujen todellinen sankari oli harmaa tamma.

Ensimmäinen koneella kirjoitettu versio erosi tästä käsin kirjoitetusta tekstistä muutamassa pienessä mutta merkittävässä suhteessa. Nyt kertojana on

”perheen hovinarri” (millä nimellä Tolkienia ei koskaan tunnettu, sikäli kuin hänen lapsensa muistavat); lopuksi kertoja kysyy kuulijoilta, kuka heidän mielestään oli tarinan todellinen sankari ”ja vastauksia tuli monenmoisia”. Tapahtumat sijoittuvat nyt selvästi menneisyyteen – ”jättiläinen eli kauan sitten”, ”siihen aikaan ja niillä main se oli ainoa olemassa oleva pyssyytppi; ihmiset turvautuivat mieluummin jousiin ja nuoliin ja käyttivät ruutia enimmäkseen ilotulituksiin” – ja välimatkat ja ajat ovat supistuneet. Esimerkiksi Gilesin taikamiekka loikkaa ulos tupesta, jos lohikäärme on kolmea virstaa lähempänä, ei sataaviittäkymmentä virstaa niin kuin aiemmin. Kuten käsin kirjoitettua tekstiä myös ensimmäistä konekirjoitusversiota on mahdotonta ajoittaa tarkasti, mutta se oli olemassa 1930-luvun alku- tai keskivaiheilla. Simonne d’Ardenne, belgialainen tutkija, jonka väitöskirjatyötä Tolkien ohjasi, käänsi ensimmäisen konekirjoitusversion ranskaksi – luultavasti asuessaan Tolkienin perheen luona Oxfordissa vuosina 1932–1933 ja joka tapauksessa ennen vuoden 1937 marraskuuta, jolloin Tolkien mainitsee käännöksen eräässä kirjeessään.

Vuoden 1936 loppupuolella George Allen & Unwin hyväksyi *Hobitin* kustannusohjelmaansa ja siihen

mielityneenä kysyi, olisiko Tolkien kirjoittanut muita tarinoita lapsille. Vastaukseksi Tolkien lähetti kustantamoon kuvakirjansa *Herra Bliss*, sadun Roverandom-koirasta sekä *Maamiehen ja lohikäärmeen*. Yhtiön johtaja Stanley Unwin kysyi yksitoistavuotiaan poikansa mieli-
pidettä. Rayner Unwinin lausunto *Maamiehestä ja lohikäärmeestä*, päivätty 7.1.1937, oli innostunut:

Yhtenä päivänä jättiläinen eksyi vuorilla ja sattui menemään Hamnin kaupunkiin, maamies Giles näki sen ja ampui sitä väkipyssyllä, jättiläinen ajatteli että ne olivat sääksiä [sääskiä] jotka pistivät häntä ja ajatteli että oli menossa väärään suuntaan ja kääntyi sen takia takaisin. Kuningas kuuli siitä ja antoi Gilesille miekan. Vähän sen jälkeen sille seudulle tuli lohikäärme ja maamies Gilesin oli pakko taistella sitä vastaan, ja lohikäärme pelkäsi kauheasti miekkaa ja suostui antamaan maamiehelle paljon rahaa. Rahoja ei kuitenkaan kuulunut, ja Giles lähti ritarien kanssa tappamaan sitä, ja se tappoi ritarit, mutta kun se näki maamies Gilesin miekan, se antoi hänelle rahat ja tuli asumaan maamiehen taloon lemmikkinä, ja kun kuningas tuli vaatimaan rahoja itselleen, hän saikin lähteä kauheaa vauhtia karkuun!

MAAMIES JA LOHIKÄÄRME

eli

Maamies Giles Hamin kylästä

BRITANNIAN SAAREN KESKIVAIHEILLA eleli muinoin mies nimeltä Ægidius de Hammo. Hänen nimensä oli kokonaisuudessaan Ægidius Ahenobarbus Julius Agricola de Hammo, sillä ihmiset eivät säästelleet nimiä noina ammuin menneinä päivinä, jolloin tämä saari oli yhä onnellisesti jakautuneena moniin valtakuntiin. Silloin oli nykyistä enemmän aikaa ja vähemmän ihmisiä, joten useimmat miehet olivat merkkimiehiä. Nyt nuo päivät ovat kuitenkin jääneet taakse, ja siksi käytänkin seuraavassa tämän miehen nimen lyhyttä ja rahvaanomaista muotoa: hän oli maamies Giles Hamista, ja hänellä oli punainen parta.

Ham oli pelkkä kylä, mutta kylät olivat noina päivinä vielä ylpeitä ja itsenäisiä.

Maamies Gilesilla oli koira. Koiran nimi oli Garm. Koirien oli pakko tyytyä lyhyisiin rahvaankielisiin nimiin: kirjalatina oli varattu niitä parempia varten. Garm ei osannut edes lampaanlatinaa, mutta se pystyi puhumaan rahvaan kieltä (niin kuin useimmat koirat siihen aikaan) joko ärhennelläkseen tai rehennelläkseen tai mielistelläkseen. Ärhentely kohdistui kerjäläisiin ja muihin tunkeilijoihin, rehentely toisiin koiriin ja mielistely sen isäntään. Garm oli ylpeä Gilesista ja pelkäsi tätä, koska tämä pystyi ärhentelemään ja rehentelemään sitä itseään paremmin.

Tuohon aikaan ei tunnettu kiirettä eikä hoppuילua. Mutta eipä hoppuילulla juuri olekaan tekemistä asioiden kunnollisen hoitamisen kanssa. Ihmiset tekivät

työnsä ilman sitä, ja heiltä sujui hyvin sekä työ että puhe. Puhumisen aihetta oli paljon, sillä muistamisen arvoisia tapahtumia sattui varsin usein. Mutta sillä hetkellä josta tämä tarina alkaa ei Hamissa ollut tapahtunut oikeastaan mitään muistettavaa pitkiin aikoihin. Se taas sopi maamies Gilesille kuin nyrkki silmään; hän oli näet hitaansorttinen miekkonen, melko lailla omiin elämänuriinsa juuttunut ja omiin asioihinsa syventynyt. Hänellä oli täysi työ (niin hän sanoi) pitää puute loitolla ovelta; toisin sanoen pysytellä yhtä lihavana ja hyvinvoivana kuin hänen isänsä ennen häntä. Koira auttoi häntä siinä uutterasti. Kumpikaan ei juuri uhrannut ajatuksia Avaralle maailmalle, joka oli jossakin omien peltojen, kylän ja lähimmän markkinatorin ulkopuolella.

Mutta Avara maailma oli silti olemassa. Metsä ei ollut kaukanakaan, ja lännen ja pohjoisen suunnalla olivat Kesyttömät kukkulat ja vuoristoseudun epämääräiset rajamaat. Ja kaikenlaisten muiden otusten ohella siellä eleli yhä jättiläisiä, jotka olivat raakaa ja sivistymätöntä väkeä ja tuottivat toisinaan riesaa. Muuan jättiläinen varsinkin, tovereitaan isompi ja typerämpi. En ole löytänyt hänen nimeään historia-teoksista, mutta eipä sillä väliä. Hän oli erittäin kookas,

hänen kävelykeppinään oli puunrunko, ja raskas oli hänen astuntansa. Jalavat taipuivat hänen jaloissaan kuin heinät, ja hän tuhosi tiet ja autioitti puutarhat, sillä hänen suuret jalkansa jättivät niihin kaivon syvyisiä jälkiä; jos hän kompastui taloon, se oli sen loppu. Ja tällaista vahinkoa hän teki kaikkialla kulkiessaan, sillä hänen päänsä ulottui korkealle talon kattojen yläpuolelle ja hänen jalkansa saivat pitää huolen itsestään. Hän oli likinäköinen ja myös melko kuuro. Onneksi hän eli kaukana korvessa eikä useinkaan

käynyt ihmisten asumilla seuduilla, ainakaan tieteen tahtoen. Hänellä oli iso talonrötelö korkealla vuoristossa, mutta ystäviä hänellä oli vähän; se johtui hänen kuuroudestaan ja typeryydestään ja jättiläisten harvalukuisuudesta. Hänellä oli tapana kuljeskella ypöyksin Kesyttömillä kukkuloilla ja asumattomilla alueilla vuoriston liepeillä.

Eräänä kauniina kesäpäivänä tämä jättiläinen lähti ulos kävelylle ja tallusteli päämäärättä eteenpäin saaden aikaan suurta tuhoa metsässä. Äkkiä hän huomasi että aurinko teki laskuaan ja tunsu että hänen illallisaikansa lähestyi, mutta saman tien hänelle selvisi että hän oli joutunut täysin tuntemattomalle seudulle ja eksynyt kerta kaikkiaan. Hän arvasi väärin oikean suunnan ja kulki kulkemistaan kunnes ilta pimeni. Silloin hän istuutui odottamaan kuun nousumista. Sitten hän jatkoi taas kulkuaan kuutamossa, harppoi määrätietoisesti eteenpäin, sillä hänellä oli kiire kotiin. Hän oli jättänyt parhaan kuparipatansa tulelle ja pelkäsi sen pohjan palavan puhki. Mutta hän oli kääntynyt selin vuoristoon ja oli jo joutunut ihmisten asumille alueille. Itse asiassa hän lähestyi parhaillaan Ægidius Ahenobarbus Julius Agricolan

maatilaa ja kylää jota (rahvaan kielellä) nimitettiin Hamiksi.

Yö oli leuto. Lehmät olivat laitumella, ja maamies Gilesin koira oli lähtenyt ulos kuljeksimaan omille teilleen. Se oli kovin mieltynyt kuutamoon ja kaniineihin. Sillä ei tietysti ollut aavistustakaan, että myös jättiläinen oli ulkona kävelyllä. Tästä se olisi saanut hyvän syyn lähteä ulos ilman lupaa, mutta vieläkin paremman syyn jäädä vähin äänin keittiöön. Kello kahden paikkeilla jättiläinen saapui maamies Gilesin tiluksille, rikkoi pensasaidat, tallasi maahan viljan ja survoi sohjoksi heinäpellon. Viidessä minuutissa se oli saanut aikaan enemmän vahinkoa kuin kuninkaallinen ketunmetsästys olisi aiheuttanut viidessä päivässä.

Garm kuuli joenrantaa pitkin lähestyvän tömähähtelyn ja juoksi länsipuolelle sitä matalaa mäkeä, jolla maatilan päärakennus sijaitsi, nähdäkseen mitä oikein oli tekeillä. Yhtäkkiä se näki miten jättiläinen harppoi suoraan joen yli ja tallasi jalkoihinsa maamiehen lempilehmän Galathean. Eläinparka litistyi yhtä littanaksi kuin ihmisen jalkoihin jäänyt koppakuoriainen.

Se oli Garmille kerta kaikkiaan liikaa. Se ulvahti pelosta ja säntäsi kotiin. Unohtaen täydelleen olevansa luvottomasti ulkona se riensi haukkumaan ja ulisemaan isäntänsä makuuhuoneen ikkunan alle. Pitkään aikaan ei kuulunut minkäänlaista vastausta. Maamies Gilesia ei saanut helposti heräämään.

”Apua! Apua! Apua!” Garm huusi.

Äkkiä ikkuna avautui ja hyvin tähdätty pullo singahti ulos.

”Ouh!” koira sanoi ja loikkasi sivuun harjaantuneen ketterästi. ”Apua! Apua! Apua!”

Maamiehen pää putkahti ulos. ”Saamarin koira! Mitä sinä oikein yrität?” hän sanoi.

”En mitään”, vastasi koira.

”Minä sinulle näytän mikä on mitään! Huomisaamuna minä nyljen nahkasi”, maamies sanoi ja paiskasi ikkunan kiinni.

”Apua! Apua! Apua!” koira huusi.

Taas Gilesin pää ilmaantui näkyviin. ”Minä sinut tapan jos vielä äänenkin päästät”, hän sanoi. ”Mikä ihme sinua vaivaa, senkin pölvästi?”

TOLKIENIN
HILPEÄ SATU
UPEANA VÄRI-
KUVITETTUNA
LAITOKSENA

www.wsoy.fi

85.12/L85.12

ISBN 978-951-0-44890-8